

УДК: 316.614-056.264:7.012

DOI 10.32626/2413-2578.2025-25.232-250

ОПАЛЮК Олег

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри психолого-медико-педагогічних

основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5956-0163>

ЛІСОВА Людмила

кандидат педагогічних наук, доцент,

старший викладач кафедри

логопедії та спеціальних методик

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-3758-0294>

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИТЯЧОГО ДИЗАЙНУ У
РОБОТІ З ДІТЬМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ
МОВЛЕННЯ**

Анотація. У статті розглядається результати дослідження особливостей дитячого дизайну як різновиду естетотерапії у корекційно-педагогічній роботі вчителя - логопеда з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. Досліджується взаємозалежність мовленнєвої та дизайнерської логопедичної роботи науковцями починаючи з ХІХ сторіччя. Зокрема науковці: порівнювали періоди становлення мовлення і дитячого малюнка, зіставляли етапи мовлення та дизайнерської образотворчої та декоративно-прикладної творчої діяльності, аналізували дитячий малюнок як особливості «символічного письма». Метою нашої статі є дослідити можливість застосовування дизайнерського малюнка для активізації мовлення дітей під час вивчення словесної, ігрової та зображувальної творчої діяльності у ході особливостей формування зв'язного мовлення дітей з тяжкими порушеннями мовлення, опрацювати взаємовідношення слова та зображення як способу художньо-творчого процесу розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Наше дослідження показало, що естетотерапевтичний вплив імовірний за сприяння багатьох засобів, серед яких можна виділити

способи соціального та природного, тобто художньо-творчого напрямку. Ознаки різновидів дитячого дизайну в естетотерапії здебільшого у своїй назві віддзеркалюють визначальний засіб психолого-педагогічної основи творчої особистості, а спосіб коментованого малювання в різноманітних техніках естетотерапії дає можливість логопеду отримання позитивно-креативних результатів у роботі з дітьми, які мають тяжкі порушення мовлення. Художньо-творча здатність дітей збагачується традиційними прийомами навчання нетрадиційними техніками образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в естетотерапії.

Ключові слова: дитячий дизайн, естетотерапія, тяжкі порушення мовлення.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Естетотерапевтичний вплив на дітей з мовленнєвими порушеннями якісно відбувається тоді, коли дитина не відокремлювана від комплексу усіх навчально-виховних процесів і ведеться під керівництвом вчителя-логопеда з допомогою традиційних прийомів навчання нетрадиційними техніками образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в естетотерапії. Естетотерапія – це вирішальний складник культури творчого індивіда, яка являється однією з ключових завдань естетичного виховання та естетичного розвитку особистості. Естетотерапія саме в дитячому дизайні передбачає усвідомлення дітьми з тяжкими порушеннями мовлення (надалі ТПМ) факту творчої взаємодії у світі дизайнерської культури. Має свої взірці, духовні та культурні вартості та основи сталих понять про культуру дизайну.

Естетотерапія – це здібність дітей з ТПМ до правильного розуміння та істинного сприймання прекрасного у дизайні та навколишній дійсності, що стимулює прагнення, бажання та уміння творчо зводити своє буття за закономірностями краси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дані аспекти вивчалися сучасними науковцями, зокрема : значимість естетотерапії як ефективного засобу соціалізації особистості (Л. Білозуб, В. Білан, Ю. Одробінський, А. Флорова та ін.); основи творчих здібностей вчителя-логопеда (Н. Гаврилова, В. Гладуш, О. Константинов, І. Кравченко, Л. Лісова, О. Мілевська, Н. Пахомова, В. Римажевська, О. Ткач, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.); творча креативність вчителя-логопеда (В. Левицький, Л. Лісова, О. Ткач та ін.). Своєрідне особливе значущє місце мають ті вчителі-логопеди які активно гармонізують особистий творчий вплив на дітей з ТПМ.

Прикладний досвід логопеда показує, що за допомогою дитячого дизайну створюються творчі здібності, які дають можливість розвивати творчу особистість дитини у процесі здійснення всіляких творчих, креативних завдань, відчувати настрій та навчитися бачити прекрасне в буденному житті та зацікавлюватися мистецтвом. Саме мистецька терапія поєднує в собі розвивальний, діагностичний, виховний та корекційний процеси, створюючи базу для налагодження довірливих взаємин між логопедом і дитиною.

Зокрема Л. Білозуб, зазначила, що аналіз сучасних досліджень у галузі дизайну дають змогу зауважити, що до числа планетарних тенденцій можна віднести: широку диверсифікація типів і видів дизайн-освіти, її багатоваріантність і різноманіття; зростання автономії та академічних свобод закладів освіти; радикальні перетворення й оновлення системи дизайн-освіти, що збільшують її гнучкість, здатність передбачати еволюцію споживачів, зміцнювати зв'язки з іншими формами освіти; постійну адаптація освітніх програм до майбутніх потреб, підвищене адекватності дизайн-освіти; перехід дизайн-освіти до парадигми «освіта протягом усього життя» [1].

Ю. Одробінський, вважає, що сучасний дизайн характеризується інноваційною, авангардно-експериментальною спрямованістю, яка стосується, зокрема, формування сучасного арт-простору [2].

Аналіз останніх досліджень показав що дитячий дизайн в естетотерапії – це творчий простір, де факт створення чогось креативного є осередком діяльності маленької творчої особистості. Адже, саме у творчому дизайні розкривається внутрішній світ дитини, виражається його стан, що є особливим фактором до нових сучасних мотивувань та змісту творчого життя майбутньої творчої людини. Естетотерапія невимушено втілюється в повсякдення дитячих творчих душ які займаються дитячим дизайном та безумовно являється невіддільним елементом розвитку її світогляду в естетичній культурі. У дитячому дизайні дитина відображає у творчих малюнках те, що важливо саме для неї та найбільше її турбує.

Мета статті є дослідження впровадження дитячого дизайну як перспективного напрямку естетотерапії у дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дитячий дизайн – це вид художнього конструювання особливостей бачення юних митців, яке спрямовувано на особистий творчий потенціал естетичних здібностей дітей та їх практичних умінь та навичок, щодо художнього творчого бачення навколишньої дійсності.

За допомогою занять з художньої праці й дизайну у дітей з ТПМ розвивається світогляд, розумові здібності, риторика, здібності до синтезу й узагальнення, творче дизайнерське бачення, просторове та творче сприйняття, проектно-образне мислення яке в свою чергу пов'язане з ходом естетичної рефлексії.

Основи сучасного дитячого дизайну – це багатонадійний напрям художньо-естетичного творчого розвитку дітей з ТПМ, який окликається сучасним вимогам. Зумовлено це тим, що в дитячому дизайні вагомим є не тільки розвиток суті споглядаючого об'єкту, але й планування кінцевого очікуваного результату дизайнерського проекту, тобто дитячий дизайн вбачає аналіз художньо-продуктивної творчої роботи, яка знається як проектне широке мислення. В структурі зображувально-просторових мистецтв дитячий дизайн безмежний. Сучасний дитячий дизайну має певні впровадження у різноманітні види мистецтв, а саме: живопис, скульптуру, графіку, фотографії, музику яка додає сучасних креативних нот у дизайнерське мистецтво.

А. Богуш розкриває спільні та відмінні дрібниці образотворчої та мовленнєвої діяльності, що дає можливість взаємодіяти у образотворенні з ціллю формування інтелектуальних операцій, а саме аналізу, синтезу та порівняння, з врахуванням емоційно-творчого напрямку дитини і розвитку її творчої уяви у створенні власного бачення навколишнього творчого світу [3].

Дитячий дизайн зорієнтований на виявлення творчих здібностей особистості дітей з ТПМ їх індивідуальних творчих вподобань, дизайнерських бачень, креативних здібностей, розвитку внутрішнього творчого потенціалу, вільного творчого доробку без натиску дорослих. Це засновано на самоствердженні дитини як творчої особистості з обов'язковим саморозвитком та вживанням тільки людинолюбних методів і прийомів, без будь яких заборон і безапеляційних звернень.

Використання дитячого дизайну під час логопедичних занять – це один з основних засобів соціалізації дітей з ТПМ, який закликає творчо позначатись на розумі, волі, почуттях дітей, змушує їх до дизайнерського креативного самовдосконалення та вираження творчого дизайнерського потенціалу творчої особистості, що в свою чергу впливає на емоційно-психологічний внутрішній комфорт, відчуття веселості дитинства в різноманітних різновидах художньо-творчого дизайнерського мистецтва у процесі виконання різноманітних технік в дизайнерській творчості. Крім того, дитячий дизайн єднає в собі різні різновиди творчості, зокрема малювання, художнє конструювання, художню працю. Також варто використовувати нетрадиційні техніки,

такі як: колаж, модульне оригамі, квілінг, ґраттаж, печворк, декупаж, ниткографію на безліч інших.

Впровадження дитячого дизайну в логопедичну роботу а саме в освітній процес визначено культурними потребами суспільства в сучасному світі, творчим потенціалом дітей, а також концепцією нової української школи, яка являється основою виконання програмної квінтесенції розвиваючого предметного кола дитячої дизайнерської діяльності – як систематичність матеріальних об'єктів, які функціонально виділяють зміст естетичного і духовно-творчого розвитку дітей з ТПМ такими як: дислалія, дизартрія, ринологія, алалія, дитяча афазія, дисграфія, дислексія, заїкання.

Сучасний дизайн – це своєрідний погляд на звичні предмети. Вирішальне для юного-дизайнера початківця – є нестандартне креативне бачення перевтілювання та стилізація явищ предметів, творче мислення, бурна фантазія, творча уява, вміння сполучати колір і форму в сучасних творчих роботах. З цього можна зробити висновок, щоб дитина з ТПМ стала дизайнером, потрібно по перше поглиблювати у неї вивчення просторової уяви та фантазії, стимулювати нестандартне креативне сприймання навколишнього світу саме через призму дизайнерських форм а вчителю-логопеду варто стимулювати те бажання творити створювати та втілювати чарівні загадкові образи в творчі ескізи майбутніх творчих шедеврів молодих дизайнерів початківців.

Особливу терапевтичну дію дизайн має на дитину з ТПМ. Він має багато різноманітних творчих чинників. Це створення втішливої і спокійної атмосфери яка приносить задоволення і саме основне збільшує самооцінку. Саме процес творіння маленького шедеву потребує від дитини відповідального ставлення до використання творчого мислення та бурної фантазії. В процесі творіння поглиблюється фантазія, удосконалюється терпіння та настає спокій. Молодий дизайнер навчається якісно застосовувати, інспектувати і ватагувати своїми жвакими імпульсами; при цьому розвивається творче сприйняття, моторика, мислення, концентрація на творчій дизайнерській роботі, що добавляє творчої мотивації та гарантує високу творчу оцінку з боку навколишніх поціновувачів творів дизайнерського мистецтва, що в свою чергу формує самоствердження та піднімає не аби яку самооцінку. Саме перші успіхи у творчій діяльності стимулюють розвиток впевненості у собі у своїх творчих дизайнерських творах. «Створи власноруч подарунок, який тобі хотілося б отримати. Подумай від кого ти хотів би його отримати ? Як би ти його хотів застосувати? Який саме подарунок тобі хотілось би створити а потім подарувати найкращому другові? А що б ти подарував близьким і саме кому

першому? А як ти думаєш чи сподобались би твої дизайнерські твори? І саме кому вони стануть до вподоби?». Саме у такій послідовності комбінується дизайнерське малювання з піднесенням діалогічного мовлення де автоматизується вимова звуків, які формуються вчителем-логопедом при вирішенні задач корекційного навчання та виховання водночас.

Отже, застосовування сучасного дитячого дизайну в корекційно-компенсаційних психотерапевтичних технологіях поглиблює вміння вчитись, жити творчо креативно, майстерно пристосовуватись до перемінливих умов через відношення дорослий – дитина, що сприяє напрацюванню певних творчих якостей особистості дитини саме в інтелектуальній сфері, стрімкості і гнучкості логічного креативного та інтуїтивного мислення. Саме за допомогою дизайнерської творчості з врахуванням емоційно-вольового аспекту, працездатності та правильного розподіленню часу, діти з ТПМ навчаються керувати собою, своїми емоціями та почуттями за допомогою творчих дитячих дизайнерських творів.

Використання сучасного дитячого дизайну на логопедичних заняттях в закладі загальної середньої освіти з дітьми з ТПМ, являється однією з основних частин корекційного впливу який плавно і спрямовується на розвиток творчих знань та уявлень про навколишнє оточення і акумулювання соціального досвіду, піднесення пізнавальної творчої активності дітей з ТПМ.

Різноманітні різновиди дитячого дизайну в логопедичній діяльності позитивно впливають на розвиток мовлення дітей з ТПМ. Таким чином, можна з легкістю утворювати проблемні ситуації, що допомагають у створенні мовленнєвої активності та допомагають формувати комунікативне мовлення. Під час продуктивної творчої дизайнерської діяльності досить швидко стимулюється розвиток сприймання й розуміння мовлення дітей з ТПМ через те, що воно приймає практичний напрямок для здійснювання того чи іншого виду творчої дизайнерської діяльності.

Для корекції мовлення, на думку Е. Куцин, варто застосовувати різні форми та методи роботи, такі як: 1) вправи з багатоманітними матеріалами, які спрямовані на суцільну активацію та розвиток сенсорної системи (малювання долоньками та пальчиками); 2) спільна робота в парах, яка цілеспрямована на піднесення комунікативних навичок (один учасник починає малювати інший закінчує малюнок, в кінці завершення дизайнерської роботи відбувається обговорення творчого малюнку); 3) гуртове колегіальне малювання, воно цілеспрямовано впливає на розвиток навичок, вмінь домовлятися в

команді один з одним, що носить назву «Командна фреска»; 4) командні дизайнерські ігри («Квадробер»: одна дитина малює голову уявної тварини, згинає аркуш і передає наступному учаснику щоб той домалював іншу частину малюнка на зігнутому папері зображаючи наприклад тулуб, і так далі до завершення згинають і домальовують зображення, в кінці створюючи казкову розповідь; 5) музикотерапія, тобто це вправи які поєднують дизайнерську діяльність з іншими видами арт-терапії (тобто слухаєм музику і після прослуховування музичного твору (бажано без слів) зображаєм дизайнерський твір або виріб щодо позитивних вражень від прослуханого музичного твору. Або можна вчителю-логопеду включити музичну казку з використання елементів методики Карла Орфа); 6) вправи, цілеспрямовані на вирішення конфліктних ситуацій (виготовлення творчих композицій на тему «Мій внутрішній світ», «Мій зовнішній світ»; виконання дизайнерського малюнка в техніці «Торцювання» та «Примакування») [4].

Вивчення дизайнерської роботи у дітей з ТПМ сприяє розвитку вмінь зображати свої думки, почуття, внутрішній стан, творчу фантазію, застосовувати креативність у творчій роботі, як у індивідуальній так і у груповій, виявляти винахідливість та фантазію, експериментувати з різними художніми матеріалами, вдосконалювати свої вміння та навички в дизайнерській діяльності.

На думку А. Кравченко, В. Литвиненко та ін. результатом дизайнерської практики є не тільки світ речей та довколишнє середовище, що змінюється за закономірностями краси, з врахуванням людської обізнаності, яка розгортається саме через творче відображення, навколишньої дійсності з врахуванням відчуття форми, вмінням творчо мислити за схожістю і асоціацією та інтуїцією, а також уміння влаштовувати свою роботу так, щоб вона дарувала задоволення [5].

Дитячий дизайн може бути спрямовуваний як на естетичну будову інтер'єру та екстер'єру, так і на виготовлення гарних та благотворних предметів, що являють собою оточення дитини. Результати дитячого дизайну можуть застосовуватися в ігровій діяльності та в побуті для естетичної насолоди. Вчений Г. Пантелєєв виділяє види дитячого дизайну а саме: площинний (аплікативного-графічний), об'ємний (предметно-декоративний), просторовий (архітектурно-художній). По кожному виду є певний напрямок дитячого дизайну: «аранжування» – це розвиток традиційних дитячих виробів та прикрас для одягу та декору інтер'єру. До прикладу: композиції букетів, біжутерія з штучного і природного матеріалу, вітражі і мозаїки з кольорового гофрованого

паперу, і орнаментальних композицій на різну тематику; «дизайн одягу» – віщує знайомство дітей з ТПМ з національним одягом України. До прикладу: під час дозвілля діти вимальовують ескізи українських костюмів для персонажів казкових творів та мультиплікаційних фільмів, вистав, а також вивчають одяг різних регіонів України як повсякденного та і святкового вбрання; декоративно-просторовий дизайн – спрямовує увагу дітей на декоративну ошатність будівель та ландшафту, на естетичну складову ляльково-ігрового терену, інтер'єрів будівель та різноманітних споруд. Дітям прививають дизайнерські навички при макетуванні інтер'єрів кімнат, будиночків, застосовуючи підручні обладнання та матеріали для творчості [6].

О. Яригіна вважає, що дитячий дизайн “здатний виконувати загальнодоступне культурно-естетичне контактування, щоб вкласти через предмети побуту, речі ужиткового буденного використання певний тип естетичного смаку. У своїй суті дизайн поєднує матеріальну та духовну культуру українського народу, як єдине ціле. Сучасний дизайн враховує інноваційні зміни предметного середовища” [7].

Особливості планування дизайнерської діяльності учнів з ТПМ впроваджується за допомогою: інформаційно-пізнавальних (споглядання природи навколишньої дійсності); навчально-розвивальних (творче дослідження з оздоблюючими та оформлюючими засобами); продуктивно-творчих формувань вмінь та навичок, творчої стилізації (зображення стилізованих квітів, листя в орнаментах та візерунках); результативно-життєдіяльнісних узагальнень, систематизації, використовування творчого креативного бачення щодо дизайнерських творів.

Варто акцентувати увагу також на сучасні прийоми та методи дитячого дизайнерського художньо-естетичного розвитку. Ознайомлення з різноманітними матеріалами та сучасними інструментами, а саме: використання фарб з природніх матеріалів та демонстрація їх виготовлення. До прикладу, розписування тканини в техніці «Батік», при написанні писанок фарбами рослинного походження, за навчально-методичними рекомендаціями які описані в підручнику І. Михайлевич «Українська народна писанка».

Саме тому, розвиток дитячого дизайну напряму залежить від професійних навичок з боку вчителя-логопеда. Вагомим внеском в організацію дизайнерської творчої діяльності дітей саме засобами нетрадиційних технік образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в естетотерапії набуває вміння вчителя-логопеда об'єднати своєрідність створення художнього образу в дизайні з власною художньою творчою діяльністю юних митців. Особливе значення для

творчого художнього росту дітей є своєчасна адаптація вчителем-логопедом виразних засобів дизайнерського мистецтва в такий вид дизайнерської творчості, як нетрадиційне малювання; використання нетрадиційних технік образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в естетотерапії для оформлення об'ємних та площинних творчих виробів: модульної аплікацій, ліплення виробів з соленого тіста, розписування писанок, оздоблення меблів різними розписами, виготовлення витинанок; навчання дітей виготовленню декоративних виробів за символікою та мотивами народного декоративно-ужиткового мистецтва України.

Найліпший прийом розвинути творчі здібності дітей з ТПМ у створені дитячого дизайну – це похвальна оцінка за успіх у виконанні поставлених творчих завдань. А коли, вчитель-логопед постійно вказує на помилки та недоліки у роботі, критикує результати роботи, не вказуючи на помилки, то дитина втрачає зацікавленість до цієї дизайнерської справи. За для організації ефективних різновидів дизайнерської творчої діяльності особливим є не тільки знання та вміння вчителя-логопеда організувати творчу дизайнерську діяльність, а й велике значення має емоційно-творче та креативне сприйняття навколишньої дійсності та вміння логопеда спрямовувати творчий потенціал юних митців з ТПМ у чарівний світ мистецтва.

Отже, своєрідність створення дизайнерської діяльності дітей з ТПМ генерує естетичне оточення дитини, виховує в юних дизайнерів асоціативне творче мислення, дизайнерський креативний підхід до об'єкта, творчий пошук успішних рішень для його розробки та виготовлення дизайнерських проєктів, формує навички саморозвитку, самоосвіти, збагачує кругозір, поглиблює естетичний смак, стимулює його творчість та готує до життя в суспільстві.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні брало участь 56 дошкільників з порушеннями інтелекту (надалі ПІ) та 58 дітей з ТПМ, у яких згідно висновків ІРЦ були наявні комбіновані порушення. Методика констатувального етапу дослідження передбачала наступні завдання:

1. Розробити методику дослідження рівня сформованості основ дизайнерської діяльності дітей з ТПМ.

2. Емпірично виявити стан сформованості основ дизайнерської діяльності за встановленими показниками, зокрема: уявлення про колір, розмір, форму; графічні навички та вміння; просторове орієнтування в процесі дизайнерської діяльності; вміння впізнавати предмети в

дизайнерських малюнках та об'ємних пластичних виробках; елементарні технічні операції з дизайнерського конструювання, тощо.

3. Проаналізувати якісні та кількісні показники щодо особливостей прояву дизайнерської діяльності у дітей з ТПМ.

Своєрідної уваги у ході дослідження було надано якісному аналізу стану сформованості основ дизайнерської діяльності дошкільників з ТПМ та дітей з порушеннями інтелекту впродовж чотирьох тижнів навчання в закладах дошкільної освіти № 3 «Усмішка», № 17 "Світлячок", № 23 «Лелека» Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області та Крупівському навчально-реабілітаційному центрі, відокремлене дошкільне відділення "Сонечко" Волинська область, що дало змогу прослідкувати динаміку формування дизайнерської діяльності в дітей обох категорій, знайти спільне та відмінне у структурі дизайнерської діяльності.

Методологічною основою констатувального етапу дослідження були такі структурні компоненти, як: постановка для дитини завдання; інструкція щодо поставлених завдань; використання стимульного матеріалу (словесного, наочного, дидактичного); виконання та оцінювання творчих завдань; обробку кількісних та аналіз якісних показників щодо сформованості основ дизайнерської діяльності дошкільників з ТПМ та з ПІ.

Емпіричні данні кожного із завдань оцінювалися за відповідними балами:

0 балів – навичка не сформована, дитина з ТПМ та з ПІ не виконує завдання після словесної інструкції і показу, не приймає допомоги вчителя-логопеда;

1 бал – навичка є, але не чітка, дитина з ТПМ та з ПІ виконує завдання за суттєвою допомогою вчителя-логопеда після словесної інструкції та демонстрації поетапного виконання завдання.

2 бали – навичка сформована, дитина з ТПМ та з ПІ виконує завдання тільки після словесної інструкції та демонстрації поетапного виконання творчого завдання вчителем-логопедом.

3 бали – навичка сформована, дитина з ТПМ та з ПІ самостійно виконує завдання після словесної інструкції та демонстрації поетапного виконання творчого завдання вчителем-логопедом.

Так, для кожного з завдань дослідження було визначена певна кількість балів, а саме: 9 балів – високий рівень; 8-6 балів – достатній рівень; 5-3 балів – середній рівень; 2-0 балів – низький рівень. З урахуванням таких критеріїв:

1) вияв стану сформованості уявлень про розмір, колір та форму у малюнках та об'ємних пластичних виробках.

2) вияв стану розвитку графічних навичок в дизайнерській діяльності.

3) вияв стану сформованості просторового бачення дитини у процесі дизайнерської діяльності.

4) вияв стану сформованості вміння розпізнавати предмети в малюнках та об'ємних декоративних виробках.

5) вияв стану розвитку простих технічних навичок.

Далі описуємо рівні прояву основ дизайнерської діяльності дітей:

Високий рівень (від 41 до 45 балів). Дитина виконує завдання, без допомоги вчителя-логопеда.

Достатній рівень (від 30 до 40 балів). Дитина виконує завдання, використовуючи незначну допомогу вчителя-логопеда.

Середній рівень (від 15 балів до 29 балів). Дитина виконує завдання, використовуючи значну допомогу вчителя-логопеда.

Низький рівень (від 0 до 14 балів). Дитина розуміє завдання, намагається його виконати, але не виконує навіть із значною допомогою вчителя-логопеда.

Методика вивчення стану сформованості основ дизайнерської діяльності у дитини з ТПМ та з ПІ включала наступні етапи:

1 етап. Спостереження за навчальним та творчим процесом дизайнерської діяльності, що дозволило більш детально уявити особливості психофізичного розвитку дітей з ТПМ та з ПІ.

2 етап. Індивідуальна бесіда з дітьми з ТПМ та з ПІ яка допомагає виявити деякі особливості стану сформованості уявлень про дизайн та дизайнерську діяльність. Індивідуальна бесіда проводилася тривалістю 10 хвилин.

3 етап. Практичні завдання на виявлення практичних умінь та навичок.

До прикладу: розпізнавання форми, розмірів предметів та кольорів предметів. Критерії оцінювання: самостійність виконання дитиною завдання, точність розрізнення предметів за формою, розміром, кольором, точна назва предметів або вказування на них рукою.

4 етап. Практичні завдання на з'ясування стану сформованості у дітей з ТПМ та з ПІ графічних навичок. До прикладу: заштриховування зображення, малювання вертикальних та горизонтальних ліній, обведення за контурами предметів різної форми.

Критерії оцінювання: самостійність утримання олівця у руці, точність проведення горизонтальних та вертикальних ліній, зафарбовування готового зображення, не виходячи за межі, обведення за контурами зображення предметів круглої, квадратної та трикутної форми.

5 етап. Практичні завдання на з'ясування стану сформованості, орієнтування у просторових відношеннях між предметами, орієнтування

на площині аркуша паперу і вміння впізнавати предмети в малюнках та об'ємних пластичних виробках, вміння володіти прийомами малювання різними оздоблюючими та оформлюючими засобами у дітей з ТПМ та з ПІ просторового орієнтування у процесі дизайнерської діяльності.

Критерії оцінювання: самостійність, точність виконання практичних завдань і правильність словесного опису просторових ознак предметів та об'ємних пластичних виробів.

Отже, методика констатувального етапу дослідження передбачала наступні завдання: розробити методику дослідження рівня сформованості основ дизайнерської діяльності у дітей з ТПМ та з ПІ; емпірично виявити стан сформованості основ дизайнерської діяльності за встановленими показниками; проаналізувати якісні та кількісні показники щодо особливостей прояву дизайнерської діяльності в дітей з ТПМ в порівнянні з дітьми з ПІ.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз емпіричного дослідження стану сформованості основ дизайнерської діяльності дітей з ТПМ та з ПІ на першому, другому, третьому та четвертому тижнях навчання у закладах дошкільної освіти № 3 «Усмішка», № 17 "Світлячок", № 23 «Лелека» Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області та Крупівському навчально-реабілітаційному центрі, відокремлене дошкільне відділення "Сонечко" Волинська область показав, що переважно низькі рівні сформованості усіх основних показників виявлено, як у дітей з ТПМ, так і в дітей з ПІ.

Результати рівня сформованості основ дизайнерської діяльності в дітей з ТПМ та з ПІ подано в таблиці 1.

Отже, у дітей обох груп на початковому етапі навчання сформованість уявлень про колір, форму та розмір знаходиться на низькому рівні: 49,4% дітей з ТПМ та 61,4 % дошкільників із ПІ не змогли виконати завдання; 39,4 % дітей з ТПМ та 38,6 % дітей з ПІ мали значні труднощі при розпізнаванні предметів за вказаними сенсорними еталонами, і лише 11,2 % дітей з ТПМ виконали завдання на достатньому рівні.

Вагомі проблеми у процесі виконання завдань виникали в дітей двох груп, які були спрямовані на дефініцію розмірів предметів. Як виявилось, ні одна дитина не змогла правильно визначити розмір предмета без підтримки вчителя-логопеда. Лише декілька дітей з допомогою вчителя-логопеда змогли встановити форму предметів. Діти з ТПМ не вирізняли синій та зелений колір.

Таблиця 1

**Розподіл дітей першого тижня навчання
за рівнями сформованості основ дизайнерської діяльності
(у %)**

Показники сформованості основ дизайнерської діяльності	Діти з тяжкими порушеннями мовлення				Діти з порушеннями інтелекту			
	Рівня							
	високий	достатній	середній	низький	високий	достатній	середній	низький
Уявлення про розмір, колір, форму	0	11,2	39,4	49,4	0	0	38,6	61,4
Графічні навички	0	0	22,3	77,7	0	0	21,4	78,6
Просторове орієнтування	0	0	12,2	87,8	0	0	10,8	89,2
Впізнавання предметів в малюнках та об'ємних пластичних дизайнерських виробках	0	0	28,6	71,4	0	0	11,1	88,9
Виконання елементарних технічних операцій	0	0	34,8	65,2	0	0	18,6	81,4

Усе це вказує про не сформованість сприймань про розмір, колір, форму предметів та потребує впровадження спеціальної корекційної роботи з розвитку сенсорної сфери в дітей двох груп.

Щодо стану сформованості графічних навичок, то у 77,7 % дітей з ТПМ та 78,6 % дітей з ПІ виявлено відсутність сформованості навички правильного тримання олівця.

Просторове орієнтування також викликали у дітей з ТПМ та з ПІ значні труднощі. У дітей обох груп показники знаходяться переважно на низькому рівні: 87,8 % дітей з ТПМ та 89,2 % дітей з ПІ не виконали завдання правильно; лише 12,2 % дітей з ТПМ та 10,8 % дітей з ПІ, використовуючи значну допомогу вчителя-логопеда, орієнтувались у схемі власного тіла, визначали праву та ліву сторону, виконували практичні завдання. Особливі труднощі в дітей з ТПМ викликали завдання на вміння орієнтуватися в просторових відношеннях між

предметами. Діти не змогли виконати завдання навіть із значною допомогою.

У процесі дослідження стану сформованості вміння впізнавати предмети в малюнках та об'ємних пластичних виробих виявлено, що діти двох груп не мають чітких уявлень про образ реальних, знайомих їм предметів, зображених на площині чи в об'ємі. У дітей не сформовані уявлення про реальні предмети та предмети, зображені на малюнках і об'ємних декоративних пластичних виробих. Зокрема, у 71,4 % з ТПМ та 88,9 % дітей з ПІ виявлено низький стан сформованості вміння впізнавати предмети в декоративних малюнках та об'ємних декоративних пластичних виробих. 28,6 % дітей з ТПМ та 11,1% дітей ПІ під час виконання завдань використовували значну допомогу.

У результаті вивчення стану сформованості елементарних технічних операцій, зокрема, володіння прийомами малювання (стилізоване малювання), ми отримали певні дані. Показники обох груп дітей знаходяться переважно на низькому рівні: 65,2 % дітей з ТПМ та 81,4 % дітей з ПІ. Незначна кількість дітей має середній рівень сформованості: 34,8 % дітей з ТПМ та 18,6 % дітей з ПІ із значною допомогою навіть після того, як вчитель-логопед демонстрував спосіб виконання завдання. Не сформованість елементарних технічних операцій призводить згодом до труднощів в опануванні трудових дій та операцій.

Нелегким виявилось для дітей двох категорій завдання на володіння прийомами декоративної аплікації (методом «Обривання», «Рвання», «Модульна аплікація»). Переважна більшість дітей з ТПМ потребувала ваговитої допомоги вчителя-логопеда для реалізації дії за зразком.

Отже, переважна більшість дітей на першому тижні навчання в дошкільному закладі не знала елементарних технічних операцій. Деякі діти з ТПМ не можуть самостійно правильно утримувати інструменти (олівець, пензлик та ін.) у руці, користуватися декоративними та образотворчими матеріалами.

Отже, наприкінці першого тижня навчання в закладі дошкільної освіти в дітей двох груп виявлено низький стан сформованості основ дизайнерської діяльності.

Аналізуючи стан сформованості основ дизайнерської діяльності у дітей двох груп на другому тижні навчання, виявлено те, що більшість дітей під час виконання практичних завдань використовували значну допомогу вчителя-логопеда.

Сформованість уявлень про колір, форму та розмір на кінець другого тижня навчання в дошкільному закладі такий: 38,6 % дітей з ТПМ та 52,8% дітей з ПІ не змогли виконати завдання навіть із значною допомогою вчителя-логопеда; 52,3% дітей з ТПМ та 36,40% дітей з ПІ мали значні труднощі при розпізнаванні предметів за вказаними

сенсорними еталонами, і лише 9,1% дітей з ТПМ та 10,8% дітей ПІ виконали завдання на достатньому рівні, використовуючи незначну допомогу вчителя-логопеда.

Проаналізувавши дані розподілу дошкільників третього тижня навчання за рівнями сформованості основ дизайнерської діяльності, ми можемо дійти висновку, що показники сформованості основ дизайнерської діяльності в дітей обох груп третього тижня навчання досить низькі.

Кількість дітей, які змогли, використовуючи допомогу логопеда, виконати запропоновані завдання, змінилося не суттєво, що вказує на те, що формування просторового орієнтування – довготривалий процес, який вимагає використання спеціальної методики.

Аналізуючи отримані дані при виконанні завдань на четвертому тижні навчання з'ясовано, що більшість дітей з ТПМ та з ПІ мають значні порушення з усіх показників, які є показником стану сформованості дизайнерської діяльності: низький рівень сенсорного розвитку, просторового орієнтування, порушення графічних навичок, навичок виконання технічних операцій, що доводить необхідність організації цілеспрямованої корекційно-виховної роботи, а саме корекційних методик, з урахуванням спеціальної організації творчих занять та впровадження педагогічних умов її формування.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна дизайнерська діяльність сприяє розвитку та корекції мовлення дітей з ТПМ. Творчі вироби які виготовляє дитина у процесі дизайнерської діяльності, мають наочний зміст для мовленнєвих вправ. Видумана дитиною казка та декоративно нею ілюстрована дає можливість творчо поширити її зміст у сюжетному малюнку. В процесі такої діяльності дитина опирається на ряд аналізаторів (слуховий, тактильний, зоровий), які безсумнівно слугують розвитку мовлення. У плідній продуктивній (дизайнерській, образотворчій, образотворчомовленнєвій) діяльності з'являються передумови для творчої взаємодії. В процесі створення творчих виробів у дітей засвоюються нові та підвищуються набуті навички творчої дизайнерської діяльності, юний дизайнер пізнає довколишній світ, шукає творчий підхід у проблемній ситуації, розвиває мовлення, формує моральні-естетичні якості особистості та збагачує свій світогляд.

Таким чином, введення дитячого дизайну в естетотерапію є результативним засобом розвитку та корекції мовлення дітей. Запровадження основ естетотерапії у корекційно-педагогічну

діяльність вчителя-логопеда в комплексі з інклюзивним навчанням сприяє яскравій художньо-творчій реалізації освітніх потреб у вивченні дитячого дизайну дітьми з ТПМ, що безсумнівно схвально відобразиться на їх творчому індивідуальному розвитку та креативному баченні.

Отже, у процесі аналізу якісних та кількісних даних емпіричного дослідження нами було виявлено характерні особливості та труднощі опанування основами дизайнерської діяльності дітей з ТПМ. Зокрема, порівняльний аналіз стану сформованості основ дизайнерської діяльності в дітей з ТПМ та в дітей з ПІ показав, що в дітей з ПІ спостерігаються значні труднощі, пов'язані з функціонуванням операційного компоненту дизайнерської діяльності, у них значно гірше сформовані графічні навички, елементарні технічні операції, зокрема, володіння прийомами декоративного малювання, аплікації та ліплення. Вони не орієнтуються на аркуші паперу, що означає відсутність навичок просторового орієнтування.

Отже, переважна більшість дітей на першому тижні навчання в дошкільному закладі не знала елементарних технічних операцій. Деякі діти з ТПМ не можуть самостійно застосовувати обладнання та матеріали під час творчих занять, що зумовлює виявлення низького стану сформованості основ дизайнерської діяльності. На другому тижні навчання, виявлено те, що більшість дітей під час виконання практичних завдань використовували значну допомогу вчителя-логопеда. Протягом третього тижня навчання за рівнями сформованості основ дизайнерської діяльності, ми можемо дійти висновку, що показники сформованості основ дизайнерської діяльності в дітей обох груп третього тижня навчання досить низькі. Аналізуючи отримані дані при виконанні завдань на четвертому тижні навчання з'ясовано, що більшість дітей з ТПМ та порушеннями інтелекту мають значні порушення з усіх показників, які є показником стану сформованості дизайнерської діяльності: низький рівень сенсорного розвитку, просторового орієнтування, порушення графічних навичок, навичок виконання технічних операцій, що доводить необхідність організації цілеспрямованої корекційно-виховної роботи, а саме корекційних методик, з урахуванням спеціальної організації творчих занять та впровадження педагогічних умов її формування.

Отже, ефективність вивчення дитячого дизайну в логопедичній роботі буде дієвим за умов комплексного вивчення особливостей психофізичного розвитку дітей з ТПМ, що забезпечить результативну стратегію її розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Білозуб, Л. Теоретичні аспекти сучасної дизайн-освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал. МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 9 (93). С. 259–268.
- [2] Одробінський, Ю. В. Взаємодія дизайну і сучасного арт-простору. *Філософія науки: традиції та інновації* : науковий журнал. Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 1 (17). С. 157–168.
- [3] Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика. Київ: Видавничий дім «Слово», 2011. 544 с.
- [4] Куцин Е. Корекція мовленнєвих порушень дошкільників засобами ізотерапії як однієї з форм арт-терапії. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2022/3_2022/4.pdf
- [5] Кравченко А.І., Литвиненко В.А. Арт-терапія та арт-педагогіка в логопедичній роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку : навч. посіб. Для студентів вищих навчальних закладів. Суми, 2012. 130 с.
- [6] Пантелєєв Г. Дитячий дизайн. Дошкільне виховання. 2006. № 5. С. 26-30.
- [7] Яригіна А. Діти і дизайн: фітодизайн, флористика, аранжування з природних матеріалів. Дошкільне виховання. 2006. № 2. С. 65-71.

Матеріал надійшов до редакції 10.04. 2025 р.
Авторський внесок: Опалюк О. – 50%, Лісова Л. – 50%.

OPALIUK Oleh,

Ph.D., Associate Professor of the
Department of Psychological, Medical and
Pedagogical Fundamentals of Correctional Work,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilsky, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-5956-0163>

LISOVA Liudmyla,

Ph.D., Associate Professor,
Speech Therapy and Special Techniques Department,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilsky, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3758-0294>

PECULIARITIES OF USING CHILDREN'S DESIGN IN WORK WITH CHILDREN WITH SEVERE DISABILITIES

Annotation. This article discusses the results of the study of children's design features as a type of aesthetic therapy in the correctional and pedagogical work of a speech therapist with children with severe speech disorders. The interdependence of speech and design speech therapy work has been studied by scientists since the nineteenth century. In particular, scientists have compared the periods of formation of speech and children's drawing, compared the stages of speech and design fine arts and crafts, analyzed children's drawing as a feature of “symbolic writing”. The purpose of our article is to investigate the possibility of using design drawing to activate children's speech while studying verbal, playful and visual creative activities in the course of the peculiarities of forming coherent speech of children with severe speech disorders, to work out the relationship between words and images as a way of artistic and creative process of development of children with severe speech disorders.

Our research has shown that aesthetic therapy is likely to be facilitated by many means, among which we can distinguish between social and natural, that is, artistic and creative, directions. The signs of the types of children's design in aesthetic therapy mostly reflect in their names the determining means of the psychological and pedagogical basis of the creative personality, and the method of commented drawing in various aesthetic therapy techniques enables the speech therapist to obtain positive and creative results in working with children with severe speech disorders. The artistic and creative ability of children is enriched by traditional teaching methods with non-traditional techniques of fine and decorative arts in aesthetic therapy.

Key words: children's design, aesthetic therapy, severe speech disorders.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] Bilozub, L. Teoretychni aspekty suchasnoi dyzain-osvity. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii* : naukovyi zhurnal. MON Ukrainy, Sumskyi derzh. ped. un-t im. A. S. Makarenka. Sumy : SumDPU im. A. S. Makarenka, 2019. № 9 (93). S. 259–268.

[2] Odrobinskyi, Yu. V. Vzaiemodiia dyzainu i suchasnoho art-prostoru. *Filosofiiia nauky: tradytsii ta innovatsii* : naukovyi zhurnal. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Sumskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni A. S. Makarenka. Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2018. № 1 (17). S. 157–168.

[3] Bohush A. M. Doshkilna linhvodydaktyka. Kyiv: Vydavnychy dim «Slovo», 2011. 544 s.

[4] Kutsyn E. Korektsiia movlennievvykh porushen doshkilnykiv zasobamy izoterapii yak odniiei z form art-terapii. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2022/3_2022/4.pdf

[5] Kravchenko A.I., Lytvynenko V.A. Art-terapiia ta art-pedahohika v lohopedychnii roboti z ditmy doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku : navch. posib. Dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. Sumy, 2012. 130 s.

[6] Pantelieiev H. Dytiachyi dyzain. Doshkilne vykhovannia. 2006. № 5. S. 26-30.

[7] Yaryhina A. Dity i dyzain: fitodyzain, florystyka, aranzhuvannia z pryrodnykh materialiv. Doshkilne vykhovannia. 2006. № 2. S. 65-71.

УДК 376.37:616.83

DOI 10.32626/2413-2578.2025-25.250-270

ТКАЧ Оксана

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8387-8465>

КОНСТАНТИНІВ Оксана

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії та спеціальних методик
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0660-2657>

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТА КОРЕКЦІЇ ПРОЯВІВ ПІДКІРКОВИХ УРАЖЕНЬ У ОСІБ З АФАЗІЄЮ

Анотація. У статті описані випадки спостереження за особами з проявами підкіркових уражень головного мозку. Аналізуються прояви порушень мовлення та вищих психічних функцій у осіб з геморагічними інсультами в басейні лівої середньої мозкової артерії. А саме, первинні симптоми, прояви порушень експресивного та імпресивного мовлення, особливості користування навичкою читання та письма. Описано особливості утворення, втримування та переключення артикуляційних позицій, дихання та голосоутворення виконання рухових проб. Також